

dr Lidia Agnieszka Pawelec
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Kielce, 29 kwietnia 2019 r.

AUTOREFERAT

- 1. Imię i nazwisko:** Lidia Agnieszka Pawelec
- 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:**

2001 – studia doktoranckie, uzyskanie stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, nadanego przez Radę Wydziału Historyczno-Pedagogicznego Uniwersytetu Opolskiego w dn. 24 maja 2001 roku

Rozprawa doktorska nt.: *Tarnobrzeskie szkolnictwo podstawowe (1975–1998)*.

Promotor: prof. zw. dr hab. Stanisław Gawlik

Recenzenci w przewodzie doktorskim:

prof. zw. dr hab. Bolesław Potyrała, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Zielona Góra

prof. zw. dr hab. Franciszek Marek, Uniwersytet Opolski

1995 – uzyskanie tytułu magistra pedagogiki w zakresie nauczania początkowego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, temat pracy magisterskiej: *Umiejętności językowe dzieci wiejskich na przykładzie klas młodszych szkoły podstawowej*, promotor: prof. dr hab. Władysław Szlufik

2001 – studia podyplomowe w zakresie historii i wiedzy o społeczeństwie w zreformowanej szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu

2015 – studia podyplomowe – zarządzanie i organizacja oświaty, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach (zob. Zał. 2.II)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

15.12.2002 – nadal: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach na stanowisku adiunkta

2005–2009 – Wyższa Szkoła Handlowa w Kielcach na stanowisku docenta (drugi etat)

2011–2012 – Wyższa Szkoła Turystyki Ekonomii i Nauk Społecznych w Kielcach na stanowisku wykładowcy (drugi etat)

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

4.1. Podstawa wszczęcia przewodu habilitacyjnego

monografia pt.: *Kształcenie nauczycieli dla szkół elementarnych w Polsce 1775–1973 w kontekście przemian społecznych. Na przykładzie Kielecczyzny.*

4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Lidia Pawelec (2019), *Kształcenie nauczycieli dla szkół elementarnych w Polsce 1775–1973 w kontekście przemian społecznych. Na przykładzie Kielecczyzny.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”

ISBN 978-83-8095-596-7 (zob. Zał. 2.IV.2)

Recenzenci: dr hab. Bogusława Dorota Gołębnik, prof. CDV

prof. zw. dr hab. Andrzej Meisner

4.3. Cel naukowy ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Od wielu lat moje zainteresowania naukowe i prowadzone badania empiryczne koncentrują się na subdyscyplinie pedagogicznej, jaką jest pedeutologia. Obejmują zagadnienia dotyczące nauczyciela, a w szczególności kwestię kształcenia nauczycieli, doskonalenia, doksztalcania zawodowego oraz posiadanych kompetencji niezbędnych do pracy w rzeczywistości szkolnej. Efektem realizowanej pasji badawczej jest monografia pt. *Kształcenie nauczycieli dla szkół elementarnych w Polsce 1775–1973 w kontekście przemian społecznych. Na przykładzie Kielecczyzny*. Publikacja stanowi ujęcie nowego pola problemowego na pograniczu subdyscyplin pedagogiki, jakimi są w tym przypadku pedeutologia i historia oświaty. W pracy podejmuję próbę rekonstrukcji procesów powstawania i funkcjonowania zinstytucjonalizowanego kształcenia nauczycieli na Kielecczyźnie z położeniem akcentu na polityczno-społeczno-edukacyjny kontekst z perspektywy historycznej oraz regionalnej i lokalnej zarazem.

Potrzeba teoretycznej refleksji oraz wnikliwości prowadzonych badań nad kwestią kształcenia nauczycieli w regionie świętokrzyskim skłoniła mnie do podjęcia próby ukazania uwarunkowań historycznych i ich oddziaływań na funkcjonowanie nauczycieli w obowiązujących systemach edukacyjnych. Monografia ta jest próbą holistycznego ujęcia problematyki funkcjonowania nauczycieli w okresie transformacji dziejowych – historycznych i politycznych – na Kielecczyźnie. Praca kondensuje złożoność problematyki kształcenia nauczycieli wraz z analizą rozwoju działalności instytucji przygotowujących przyszłe kadry pedagogiczne, poczynając od form kursowych do powstania zakładów nauczycielskich na poziomie pełnej szkoły wyższej, będących ówczesnie jedynymi zakładami umożliwiającymi zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnej do wykonywania zawodu nauczyciela, co potwierdzone było otrzymanymi kwalifikacjami do nauczania określonych przedmiotów wyznaczonych dla szkół elementarnych. Taka bowiem organizacja stanowiła załączek zorganizowanego kształcenia kadr – w Prusach i Francji już w siedemnastym stuleciu, w osiemnastym w Polsce i w dziewiętnastym na Kielecczyźnie.

Problematyka omawianych zagadnień obejmuje cztery formacje polityczno-społeczne na przestrzeni 200 lat: schyłkowy okres pierwszej Rzeczypospolitej (czasy Komisji Edukacji Narodowej), okres zaborów, dwudziestolecie międzywojenne i czas II wojny światowej oraz lata po II wojnie światowej do 1973 roku. Jednakże z uwagi na brak informacji o seminariach dla nauczycieli szkół parafialnych istniejących w okresie KEN problem ten został jedynie zasygnalizowany.

Potrzeba uwypuklenia kwestii kształcenia nauczycieli na Kielecczyźnie w cytowanej monografii ma swoje racjonalne uzasadnienie. Po pierwsze – ukazanie ewolucji kształtowania się seminariów nauczycielskich i organizowanego w nich kształcenia wzbogaca wiedzę o regionie znajdującym się wówczas pod aneksją rosyjską, zwłaszcza z zakresu historii oświaty. Po drugie – poznanie tendencyjnej polityki oświatowej władz zaborczych wobec kształcenia nauczycieli na Kielecczyźnie może stać się ważnym przyczynkiem, umożliwiającym zaprezentowanie wyznaczonej funkcji seminarium – szkoły przygotowującej przyszłych nauczycieli – w polityce wynarodowiania realizowanej przez władze rosyjskie. Po trzecie – przedstawienie dziejów seminariów nauczycielskich pozwala poznać toczącą się w nich walkę o ocalenie języka polskiego, który po długotrwałym zaborze został w 1918 r. przywrócony.

Kielecczyzna jako teren badań jest typowy dla wielu regionów Rzeczypospolitej ze względu na skład narodowościowy, tradycje na rzecz oświaty i kultury, a także związek z takimi ośrodkami życia politycznego i umysłowego, jak Kraków, Lublin i nieco dalej położona Warszawa. Choć region ten pozostawał przez długie lata pod zaborem rosyjskim, nigdy nie uległ metodycznie prowadzonym procesom rusyfikacyjnym. W seminariach nauczycielskich (założonych przecież przez władze rosyjskie) zachowały się wśród młodzieży i niektórych nauczycieli zdecydowane dążenia do obrony języka polskiego. Jednakże należy pamiętać o tym, że w warunkach ucisku narodowego nie mogło być mowy o prawdziwym autorytecie nauczycieli i więzi uczuciowej z uczniami. Zdarzali się oczywiście nauczyciele – Rosjanie, którzy nie byli zagorzałymi wrogami polskośći, nie odznaczali się szczególną gorliwością w akcji rusyfikacji, a ich stosunek do kwestii nauczania miał charakter raczej formalny. Oni nie inwigilowali uczniów, a na lekcjach z właściwą sobie dyplomacją i kompetencją omawiali drażliwe tematy, a nawet dyskretnie je pomijali. Dla uczniów byli wyrozumiali i niejednokrotnie pobłażliwie traktowali ich drobne przewinienia. Jednak tacy nauczyciele należeli do wyjątków, bowiem większość ulegała bezwzględny imperatywom rusyfikatora szkolnictwa w Królestwie Polskim Aleksieja Apuchtina – kuratora Warszawskiego Okręgu Szkolnego w latach 1879–1897, znanego z nadgorliwości w wypełnianiu obowiązków służbowych i antypolskiej polityki oświatowej. Ważną rolę w jego poczynaniach spełniali nauczyciele ludowi kształceni w zrusyfikowanych seminariach, zwykle nieświadomi konsekwencji swoich zachowań, którymi przyczyniali się do destrukcji własnego narodu.

W efekcie prorządowa postawa pewnej części nauczycieli ludowych budziła sprzeciw w kręgach inteligencji wiejskiej, księży, części ziemiaństwa i lokalnej burżuazji, która

wyróżniała się patriotyzmem i tożsamością narodową. Należy jednak zauważyć, że w miarę narastania ruchu rewolucyjnego i narodowowyzwoleńczego nauczyciele ludowi sukcesywnie włączali się w nurt prac niepodległościowych.

W czasie trwania działań wojennych i w pierwszych latach po zakończeniu wojny w polskim szkolnictwie zatrudniani byli w większości nauczyciele bez kwalifikacji. Wymagali oni szczególnego wsparcia instytucjonalnego ze strony władz administracyjnych i organizacji związkowej zarówno w zdobywaniu wiedzy ogólnej, jak i przygotowania pedagogicznego niezbędnego do pracy w szkołach i placówkach oświatowych. Takie podejście władz miało swoje szczególne uzasadnienie, bowiem w szkołach zatrudniany był tylko jeden nauczyciel – autorytet dla lokalnej społeczności, a szkoła niejednokrotnie była miejscem o charakterze kulturalnym. Odpowiadając tym potrzebom, w latach międzywojennych kształcenie nauczycieli odbywało się w seminariach nauczycielskich. Najgorsza sytuacja istniała na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego, do których należało województwo kieleckie. W roku szkolnym 1918/19 tylko około 32% nauczycieli posiadało ukończone seminarium nauczycielskie, trzy lub czteroletnie kursy bądź wyższe studia pedagogiczne. Jednakże około 38% nauczycieli zatrudnionych było bez przygotowania pedagogicznego. Wśród nich większość miała ukończoną szkołę elementarną i świadectwo nauczyciela domowego, czasem cztery klasy szkoły średniej. Stan ten ulegał powolnej poprawie i w roku szkolnym 1921/22 odsetek nauczycieli posiadających kwalifikacje do wykonywania swojego zawodu w województwie kieleckim wynosił już około 44%. Doksztalanie i doskonalenie nauczycieli stanowiło wówczas proces obejmujący lata wyteżonej nauki dla przyszłych kadr szkolnictwa powszechnego.

Jednym z ogniw w systemie kształcenia nauczycieli, szczególnie w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości, były tzw. preparandy, szkoły uzupełniające z klasami przygotowawczymi dla uczniów w wieku 12–15 lat, którzy ukończyli co najmniej cztery klasy szkoły powszechnej i pragnęli wstąpić do seminarium nauczycielskiego. Umożliwiały one przygotowanie kandydatów do zakładów kształcenia nauczycieli poprzez nabywanie wiedzy i umiejętności, korektywie dotychczasowych postaw, przekonań, wartości warunkujących przydatność do zawodu. Forma ta sprzyjała rozbudzeniu zainteresowań pedagogicznych, wskazywała na sposoby oddziaływania wychowawczego, co w konsekwencji prowadziło do selekcji w wyborze kandydatów posiadających predyspozycje do zawodu nauczycielskiego. Najczęściej z tej oferty edukacyjnej korzystały dzieci z obszarów wiejskich, które po zdobyciu kwalifikacji do wykonywania zawodu

nauczycielskiego powracały do środowiska lokalnego, z którego wyszły, krzewiąc intensywnie oświatę i kulturę.

Po I wojnie światowej państwo polskie podejmowało szereg inicjatyw na rzecz starannego przygotowania jak największej liczby nauczycieli do pracy w szkołach powszechnych poprzez organizowanie kursów, preparand i seminariów nauczycielskich. Wykazywano się dbałością o profesjonalne kształcenie przyszłych kadr oraz umożliwiano zatrudnianie nauczycieli o najwyższych kwalifikacjach i predyspozycjach zawodowych, dostrzegających sens swej pracy i potrafiących podejmować działania na rzecz aktywizacji środowiska lokalnego.

Po wprowadzeniu reformy jędrzejewiczowskiej miejsce seminariów zajęły licea pedagogiczne. Jednak wybuch II wojny światowej uniemożliwił im kształcenie kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

W Polsce Ludowej licea pedagogiczne – w pierwszych dziesięcioleciach – były dominującymi szkołami średnimi, stanowiącymi fundament w przygotowaniu kadr nauczycielskich dla przedszkoli i szkolnictwa podstawowego. Od 1954 r. ich działania były wspierane poprzez organizowane studia nauczycielskie, a od 1946 roku wyższe szkoły pedagogiczne, które powstały w Krakowie, Katowicach, Gdańsku i Łodzi.

Licea pedagogiczne na przestrzeni 25 lat powojennych decydowały o poziomie przygotowania do pracy dydaktyczno-wychowawczej w przedszkolach, szkołach podstawowych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Równocześnie z wstępnym przygotowaniem kursowym kandydatów na nauczycieli wspierano szeroko rozbudowaną sieć komisji rejonowych dla czynnych nauczycieli nieposiadających kwalifikacji pedagogicznych. Fakt ten zadecydował o wykształceniu znaczącej liczby pedagogów na potrzeby miejscowego szkolnictwa i zapewnieniu rozwoju kulturalno-oświatowego środowiska lokalnego. Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczycielskiego odbywało się tylko w zakładach zlokalizowanych w miejscach, które w przyszłości miały stanowić obszar ich zawodowej działalności. Licea pedagogiczne miały więc przyspieszyć tworzenie rodzimej inteligencji i wychować nauczycieli rekrutujących się spośród miejscowej ludności. Tworzenie sieci liceów pedagogicznych, wprowadzenie zasad i kryteriów rekrutacji młodzieży deklarującej wolę bycia nauczycielem było uzasadnione względami lokalnymi ujmującymi funkcję nauczyciela w kategoriach jego wysokiej aktywności społecznej zarówno na niwie szkolnej, jak i środowiskowej.

Kształcenie nauczycieli na Kielecczyźnie należy niewątpliwie do zagadnień bardzo istotnych w sferze społecznej, kulturowej i gospodarczej dla cywilizacyjnej promocji

badanego obszaru, ale także dla kraju w jego przestrzeni historycznej. Przeprowadzone badania pozwoliły na potwierdzenie tego, że kształcenie nauczycieli, zwłaszcza po 1945 r., wyróżniało się wysokim poziomem nauczania, co miało swój pozytywny wydźwięk w kwalifikacjach i kompetencjach absolwentów, którzy stanowili kadry dla wielu gałęzi życia społecznego podporządkowanego celom gospodarczym, kulturalnym i socjalnym. Takie podejście umożliwiło realizację aspiracji różnorodnych środowisk, tworzących wspólnotę dla określonych warunków egzystowania lub rodzaju wykonywanej pracy. Zgromadzony materiał badawczy, zarówno na poziomie teoretycznych analiz, jak i empirycznych eksploracji, umożliwił sformułowanie pewnych uogólnień, pozwalających na zrozumienie występujących zależności między organizacją kształcenia nauczycieli a sytuacją polityczno-prawną państwa. Wydarzenia, które miały miejsce na Kielecczyźnie – od 1816 r. pozostającej pod zaborem rosyjskim – były bez wątpienia konsekwencją bezwzględnej rusyfikacji jej mieszkańców. Szkoła dla zaborcy stanowiła instytucję, która umożliwiała realizację przyjętych założeń bezwzględnej rusyfikacji społeczeństwa Kraju Przywiślańskiego. Szczególną uwagę zwrócono na szkołę średnią, a zwłaszcza seminaria nauczycielskie, z którymi wiązano nadzieje na skuteczną realizację systematycznie wdrażanej polityki zaborcy, której efekty były możliwe dla osiągnięcia w niedalekiej perspektywie. Jednakże sukcesy rusyfikacyjne daleko odbiegały od przyjętych założeń i wdrażanego programu wynaradawiania przyjętego przez zaborcę carskiego. Odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 r. wyznaczyło seminariom nauczycielskim misję służebną wobec celów oświatowych państwa i oczekiwań narodu. Miały one kształcić nauczycieli w oparciu o wartości głęboko zakorzenione w chrześcijańskiej i polskiej kulturze wychowawczej (prawda, miłość, wolność, godność, patriotyzm, gotowość do czynów ofiarnych, solidarność, życie rodzinne itp.). Były to wartości, w których zwierciadle odbijały się polskie tradycje, wzorce postępowania dawnych pokoleń, spełniające szczególnie ważną misję w budowaniu szlachetnego przymierza ludzi i historii z potrzebami odradzającego się kraju. Potrzeby te stały się szczególnie ważne w czasie II wojny światowej, bowiem nauczyciele – absolwenci seminariów – aktywnie współtworzyli Polskie Państwo Podziemne, inspirowali zbrojną walkę z okupantem, prowadzili tajne nauczanie, a własnymi przekonaniem i wartościami umacniali postawy patriotyczne mieszkańców Kielecczyzny. Niewątpliwie ich niezłomna postawa implikowała wyzwalanie się w społeczności lokalnej poczucia godności i rozbudzała bezwzględne pragnienie wolności.

Przemiany historyczne w okresie powojennym przyczyniały się do nowej konstrukcji życia społeczno-politycznego i prawnego według obowiązujących wzorów i standardów,

które miały swoje przełożenie na sferę oświaty. Poniesione straty osobowe wśród kadr nauczycielskich – eliminacja elit intelektualnych – za sprawą polityki okupacyjnej Niemiec (około 36 tys.) oraz masowy odpływ kadr pedagogicznych do innych zawodów z przyczyn moralnych, politycznych, ideowych i materialnych przyczyniły się do luki kadrowej w szkołach. Zawód nauczycielski stawał się coraz mniej atrakcyjny i tracił wysoką rangę społeczną, czego następstwem była między innymi dominacja kobiet wśród młodzieży podejmującej naukę w liceach pedagogicznych i rekrutowanie do tych szkół przypadkowych kandydatów nieposiadających predyspozycji do pracy pedagoga. Te uwarunkowania stanowiły istotny sygnał wymagający konieczności wprowadzenia zmian w dotychczasowym systemie kształcenia nauczycieli. W 1954 r. zaczęły funkcjonować dwuletnie stacjonarne studia nauczycielskie i trzyletnie (niestacjonarne) studia nauczycielskie dla czynnych nauczycieli szkół podstawowych, mających kwalifikacje do nauczania. Utworzone na Kielecczyźnie studia nauczycielskie, w sposób znaczący przyczyniły się do złagodzenia braków kadrowych i wpłynęły na podniesienie kwalifikacji części nauczycieli zatrudnionych w szkolnictwie podstawowym. Dużym zainteresowaniem wśród młodzieży cieszyły się placówki powołane do kształcenia przyszłych pedagogów w Radomiu, Ostrowcu Świętokrzyskim, Jędrzejowie i Końskich. Do sukcesów oświatowych regionu kieleckiego można zaliczyć nie tylko licea pedagogiczne dla wychowawczyń przedszkoli, licea pedagogiczne kształcące obok młodzieży również i dorosłych, ale także studia nauczycielskie przez kilka dekad zaspokajające wciąż duże potrzeby kadrowe szkolnictwa.

Rozpoczęte w 1945 r. na Kielecczyźnie kształcenie kadr nauczycielskich szczególnie mocno wsparła Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach, która starannie i skutecznie dbała o przygotowanie nauczycieli do pracy w liceach ogólnokształcących i szkołach podstawowych oraz nauczania wybranych przedmiotów w szkolnictwie zawodowym. Liczba chętnych do podjęcia studiów w WSP niejednokrotnie przewyższała możliwości rekrutacyjne tej uczelni. Niepokojącym zjawiskiem, jakie wówczas zaobserwowano, było to, iż wśród kandydatów dominowały dziewczęta, chłopcy zaś nie wykazywali zainteresowania liceami pedagogicznymi i studiami nauczycielskimi. Przesłankami do dokonywania takich wyborów był przede wszystkim fakt niskiego uposażenia zatrudnianych kadr pedagogicznych. Spośród wszystkich omawianych zakładów edukacyjnych nauczycieli, wielokrotnie reorganizowanych i modernizowanych, WSP najefektywniej przyczyniła się do urzeczywistnienia idei kształcenia nauczycieli na poziomie magisterskim. Absolwenci tej uczelni byli prekursorami osiągnięć oświatowo-kulturalnych Kielecczyzny, zwłaszcza w upowszechnianiu wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego i ogólnokształcącego oraz zawodowego.

Przedstawiony system kształcenia nauczycieli dla szkół elementarnych na przestrzeni 200 lat został oparty na bogatej bazie źródłowej, na którą składają się między innymi: akta archiwów państwowych w Warszawie, Radomiu, Kielcach, Częstochowie; archiwa organizacji politycznych (PZPR w Kielcach); organizacji związkowych (ZG ZMP w Warszawie), instytucji oświatowych. Bogata literatura przedmiotu, wśród której szczególnie cenne są opracowania regionalne poświęcone historii zakładów kształcenia nauczycieli, umożliwiła przeprowadzenie rekonstrukcji dziejów kształcenia nauczycieli na Kielecczyźnie w kontekście przemian społeczno-politycznych danego okresu historycznego i prowadzonych dyskusji w kręgach działaczy oświatowych i przedstawicieli nauk pedagogicznych.

Powszechny rozwój systemu kształcenia nauczycieli, który przekładał się na imponujące wskaźniki statystyczne, osiągnięte w omawianym okresie, jest potwierdzeniem zdecydowanej woli mieszkańców Kielecczyzny, dążących do nadrobienia narosłych zaniedbań oświatowych i zniwelowania różnic kulturowych. Na podkreślenie zasługują historyczne dokonania społeczności regionu świętokrzyskiego w zakresie krzewienia nauki i kształcenia przyszłych nauczycieli, bowiem dokonywane one były w okresie olbrzymich trudności materialnych i kadrowych, spowodowanych nie tylko wojną, lecz również wspieraniem szkolnictwa śląskiego. Na Śląsk, dokąd po kilku wiekach przywracana była Polska, migrowali nauczyciele kielecczyzny nie z nakazu władz oświatowych, ale z obowiązku moralnego i patriotycznego oraz społecznego, samorzutnie wyjeżdżając, by zakładać szkoły nad środkową Odrą. Nauczyciele regionu kieleckiego wykształceni na ojczyistych ideałach narodowych uczestniczyli w budowaniu polskiej oświaty na Śląsku tuż po zakończeniu działań wojennych byli łącznikami ideowymi między Polską środkową a zachodnią, na której obszary przenosili najlepsze tradycje narodowe we wszystkich dziedzinach życia politycznego, społecznego i kulturalnego, a przez to dobrze służyli integracji terytorialnej kraju po drugiej wojnie światowej. Był to czas niewątpliwie trudny dla szkoły i nauczyciela, co wynikało z przemian społeczno-politycznych w Polsce za sprawą Polskiej Partii Robotniczej (PPR), a następnie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) przy nieograniczonym poparciu ZSRR. Szkoła została objęta gwałtowną ideologizacją. Dążono do wychowywania uświadomionych politycznie, uzbrojonych w światopogląd marksistowsko-leninowski, wysoce wykształconych i wszechstronnie uzdolnionych obywateli kraju socjalizmu, gorąco miłujących swoją ojczyznę, bezgranicznie oddanych partii Lenina – Stalina, zdyscyplinowanych, pełnych inicjatyw, mężnych bojowników komunizmu i budowniczych społeczeństwa komunistycznego.

Dodatkowym argumentem, skłaniającym mnie do eksploracji problemu kształcenia nauczycieli na Kielecczyźnie, był imponujący dorobek szkolnictwa pedagogicznego, którego niepodważalny wkład w rozwój społeczno-ekonomiczny tego regionu godny jest poznania i upowszechnienia. Zebrane i uporządkowane długoletnie doświadczenia pracy liceów pedagogicznych mogą z korzyścią zostać zaimplementowane do kształcenia nauczycieli na szczeblu wyższym. Rozprawa *Kształcenie nauczycieli dla szkół elementarnych w Polsce 1775–1973 w kontekście przemian społecznych. Na przykładzie Kielecczyzny* ma charakter monograficzny i stanowi analizę rozwoju zakładów kształcenia nauczycieli z uwzględnieniem ich działalności dydaktycznej. Książka zawiera cztery rozdziały, z których dwa pierwsze obejmują czas od późnego średniowiecza do wybuchu I wojny światowej. W rozdziale pierwszym opisano rozwój kulturalny Kielecczyzny, odniesiono się także do historii rozwoju gospodarczego Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej. Autorka podkreśliła tu, iż region kielecki uczestniczył w tworzeniu kultury i literatury od zarania polskiej państwowości. Omówione w rozdziale kwestie upoważniają do stwierdzenia, że ziemia świętokrzyska szczyciła się od najdawniejszych czasów bogatym dorobkiem kulturalnym i oświatowym. Ów dorobek powstawał przede wszystkim w klasztorach i kościołach oraz w domach lokalnego możnowładztwa, tam był pielęgnowany, wzbogacany i rozwijany. Rozdział pierwszy to także opis początków szkolnictwa na Kielecczyźnie związanego ściśle z duchowieństwem. W rozdziale drugim obszernej analizie poddano rozwój szkolnictwa w okresie zaborów. Wiele miejsca poświęcono powstaniu i organizacji kształcenia w seminariach nauczycielskich. Rozdział trzeci objął czasy między wojnami oraz trudne lata okupacyjnej rzeczywistości II wojny światowej. Podkreślono tu trudności w obszarze szkolnictwa wynikające z sytuacji politycznej, która miała zasadniczy wpływ na kształt i rozwój form kształcenia nauczycieli. W rozdziale czwartym opisany został rozwój liceów pedagogicznych i skróconych form kształcenia nauczycieli. Osobno potraktowano kształcenie nauczycielek przedszkoli. Uwzględniono także półwyższe szkoły kształcące nauczycieli, tj. studia nauczycielskie i wyższe szkoły nauczycielskie.

Praca ma układ chronologiczno-rzeczowy, jednak czasami przywołuje zdarzenia historyczne, co jest warunkowane treścią rozważań, bowiem otwiera przestrzeń do przyjrzenia się „na nowo” edukacji nauczycieli dla szkół elementarnych na przykładzie Kielecczyzny. Wykorzystanie metody historycznej do badania zmian instytucjonalnego kształcenia nauczycieli edukacji elementarnej ma istotne znaczenie w rozwoju pedeutologii w zakresie wiedzy naukowej o nauczycielach i ich nauczaniu w kontekście przemian społecznych w Polsce.

Zamysłem przyjętej koncepcji była próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, jak ewoluowała problematyka kształcenia nauczycieli na przestrzeni wybranego okresu historycznego i terytorialnego. W tym celu wykorzystano między innymi materiały archiwalne i opracowania wydane drukiem, które pozwoliły na osadzenie analiz bogatych w szczegóły dokumentacji dotyczących Kielecczyzny.

Opracowania wydane drukiem odnoszą się do wszystkich rozdziałów, których zrab oparty jest w znacznej części na literaturze przedmiotu. W swojej monografii uwzględniłam również źródła archiwalne, które stanowiły kanwę dla opracowania historii kształcenia nauczycieli dla szkół elementarnych na Kielecczyźnie w latach 1945–1973. Podstawowym źródłem były tu archiwalia, przechowywane w Archiwum Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Państwowego Archiwum w Kielcach, Archiwum Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie i Zarządu Okręgu ZNP w Kielcach oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej i Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowe w Radomiu, Archiwum Państwowe w Częstochowie. Materiały z zakresu działalności liceów pedagogicznych, studiów nauczycielskich oraz Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach zostały pozyskane z nieuporządkowanych dokumentów byłego Oddziału Kształcenia Nauczycieli Kuratorium Okręgu Szkolnego Kieleckiego oraz sprawozdania Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Kielcach. Źródła archiwalne uzupełnione zostały opracowaniami zwartymi i artykułami z czasopism.

Podjęta próba rekonstrukcji procesów powstawania i funkcjonowania na Kielecczyźnie zinstytucjonalizowanego kształcenia nauczycieli z uwzględnieniem kontekstu polityczno-społeczno-edukacyjnego jest problemem ważnym. Może być on ujmowany zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym, i w związku z tym jest przedmiotem zainteresowań pedeutologów oraz historyków wychowania.

O historyczno-pedagogicznym charakterze pracy stanowią także metody badań obowiązujące w naukach historycznych i pedagogicznych. W trosce o nierozszerzanie ram objętościowych pracy mniej uwagi poświęciłam analizowaniu tych kwestii, które znalazły odzwierciedlenie we współczesnej literaturze historycznej i pedagogicznej. W celu zapewnienia pracy poprawności naukowej i rozstrzygnięcia szeregu kwestii merytorycznych oraz metodologicznych korzystałam z pomocy wielu instytucji i osób, m.in. Archiwum Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, oraz posiadanych zasobów bibliotecznych.

Konstatując, w świetle przedstawionych w monografii faktów zakłady kształcenia nauczycieli obok pracy edukacyjnej spełniały także inne ważne funkcje, zwłaszcza społeczne, kulturowe i integracyjne nie tylko w środowisku własnej działalności, ale również w wymiarze całego regionu świętokrzyskiego. Dostrzega się stałe modernizowanie pracy instytucji kształcących nauczycieli, co implikowało wzrost ogólnego poziomu oświatowego społeczeństwa, również w wymiarze kulturowym, a także dynamiczny rozwój poszczególnych dziedzin życia.

Kształtując postawy ideowo-wychowawcze młodzieży, zakłady kształcenia nauczycieli z wielką dbałością i starannością przygotowywały kadry nauczycielskie do umiejętności ekspresyjnego łączenia pracy zawodowej z działalnością na rzecz środowiska w wymiarze lokalnym i narodowym.

Efektom mojej naukowej refleksji analizującej uwarunkowania kształcenia nauczycieli dla szkół elementarnych na przestrzeni historycznych przemian społeczno-politycznych w kraju, szczególnie na Kielecczyźnie w okresie od 1775 r. do 1973 r., jest ukazanie determinacji społeczeństwa polskiego w dążeniu do zachowania polskości, co szczególnie przejawiało się w dbałości o jakość kształcenia przyszłych pokoleń. Monografia stanowi cenny dokument należący do historii wychowania i dziejów myśli pedagogicznej, bowiem swoją treścią wypełnia wyraźną lukę występującą w lokalnym i krajowym piśmiennictwie pedagogicznym i historyczno-oświatowym. Jest publikacją wprowadzającą wiele nowych elementów poznawczych stanowiących dla kolejnych badaczy tego regionu Polski interesującą i dojrzałą próbę całościowego spojrzenia na jakże bogaty i różnorodny dorobek edukacyjny Kielecczyzny w zakresie kształcenia nauczycieli dla szkół elementarnych. Niniejsza dysertacja może zatem stanowić inspirację dla kolejnych pogłębionych badań poznania teoretycznego i empirycznego kwestii przygotowania pedagogicznego dla nauczycieli, którzy poprzez swoje wykształcenie, pasje i predyspozycje do zawodu mogą trwale umacniać rzeczywiste fundamenty polskiej oświaty.

Zagadnienia związane w różnym stopniu z kształceniem nauczycieli w regionie świętokrzyskim i stanem oświaty na tym obszarze powracają w moich publikacjach wielokrotnie (zob. Zał. 3. II. B.). Są one wyrazem moich zainteresowań naukowych opartych w dużej mierze na poczuciu przynależności do konkretnego obszaru geograficznego. Należy jednak podkreślić, iż w swoich działaniach badawczych staram się wykraczać poza region świętokrzyski, dostrzegając uniwersalizm zjawisk i procesów, które mają tu miejsce. Od kilku lat staram się także badać zmiany, jakie zachodzą na polu edukacji i oświaty w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Perspektywa europejska rodzi bowiem

konieczność zmian zarówno w odniesieniu do roli pełnionej przez nauczyciela, jak i treści nauczania.

Zagadnienia z zakresu pedeutologii, a także z zakresu historii oświaty i wychowania podejmowane są przede mną w ponad 60 rozdziałach w monografiach i licznych artykułach naukowych w czasopismach pedagogicznych (zob. Zał. 3. II. B.). Wśród nich warto wymienić następujące publikacje (zob. Zał. 3 II B a, b):

1. **Lidia Pawelec** (2009), *Udział nauczyciela w modelowaniu edukacji europejskiej*, w: *Szkoły, nauczyciele, uczniowie. Dyskusja o programie, metodzie, uczeniu się w Europie*, red. Teresa Gumuła, Tadeusz Dyrda, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom, s. 406–415.
ISBN 978-83-7204-854-7
2. **Lidia Pawelec** (2011), *Osobowość nauczyciela w praktyce pedagogicznej*, w: *Nauczyciel wczesnej edukacji na drodze do profesjonalnego mistrzostwa*, pod red. Wiesławy Leżańskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 197–212.
ISBN 978-83-7525-527-0
3. **Lidia Pawelec** (2005), *Nauczyciel i jego rola w rozwoju osobowości ucznia*, w: *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*, pod red. Ryszarda Gmocha i Anny Krasnodębskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 299–303.
ISBN 83-7395-112-1
4. **Lidia Pawelec** (2016), *Nauczyciel – człowiek odpowiedzialny za efektywną komunikację w szkole*, w: *Komunikacja w przestrzeni edukacyjnej*, red. Elżbieta Męcina – Bednarek, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej, Kielce 2016, s. 283–298.
ISBN 978 -83-63981-26-6
5. **Lidia Pawelec** (2013), *Współczesny (twórczy nauczyciel) jako kreator twórczej aktywności ucznia*, w: *Edukacja wczoraj, dziś i jutro*, tom VI, red. E. Jagiełło, R. Matysiuk, U. Tyluś, Wydawnictwo Elpil, Siedlce, s. 109–126.
ISBN: 978-83-936635-4-5
6. **Lidia Pawelec** (2013), *Wychowanie a phronesis*, w: *Edukacja i wychowanie - wyzwania współczesności*, cz. 1, red. Lidia Pawelec, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, Kielce, s. 109–122.
ISBN: 978-83-63981-09-9
7. **Lidia Pawelec**, *Jakość przygotowania zawodowego nauczycieli w świetle badań empirycznych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia”, 2/2017, s. 99–114.
ISSN: 0867-2040 e-ISSN: 2449-8521
8. **Lidia Pawelec**, *Kursy, szkolenia i warsztaty dla nauczyciela – wymóg czasów współczesnych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia”, vol 30, No 3 (2017).

ISSN 0867-2040

Wymienione powyżej publikacje, jak również wiele innych (zob. Zał. 3. II. B.), wskazują, iż w swojej wieloletniej pracy pedagogicznej zainteresowania naukowe koncentruję wokół tematyki osobowości i kompetencji nauczyciela. Podejmuję próby wiązania

naukowych penetracji analiz pedeutologicznych z istotnymi problemami dla praktyki szkolnej i nauczycielskiej. Zainteresowania naukowe kwestią nauczycielską znalazły odzwierciedlenie w podejmowaniu przeze mnie niektórych problemów badawczych. Świadczą o tym liczne publikacje, między innymi takie opracowania, jak: *Nauczyciel i jego rola w rozwoju osobowości ucznia*, w: *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*, pod red. Ryszarda Gmocha i Anny Krasnodębskiej (Opole 2005); *Osobowość nauczyciela w praktyce pedagogicznej*, w: *Nauczyciel wczesnej edukacji na drodze do profesjonalnego mistrzostwa*, pod red. Wiesławy Leżańskiej (Łódź 2011); *Kursy, szkolenia i warsztaty dla nauczyciela - wymóg czasów współczesnych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia” (3/2017). Sformułowane w rozdziałach opracowań przemyślenia stanowią o mojej wiedzy na temat kwestii pedeutologicznej i praktycznej znajomości warsztatu zawodowego nauczyciela.

We współczesnej rzeczywistości edukacyjnej nauczyciel to osoba, która winna być przykładem przyjętego modelu trójstopniowego systemu wartości wzoru osobowego nauczyciela sformułowanego przez Wincentego Okonia, którego istotą jest synteza czynników psychofizycznych, społecznych i historycznych. A zatem posiadająca walory umysłowe osobiste, moralne i zawodowe, pozytywny stosunek do uczniów i wykazująca się zaangażowaną postawą wobec rozwoju i postępu społecznego. Szkoła dla nauczyciela powinna być płaszczyzną nowatorskich twórczych działań, a nauczanie – pasją życiową. Za fundament moich rozważań naukowych, teoretycznych i eksploracyjnych można przyjąć myśl J. Kleinera, który niemal 100 lat temu konstatawał: „Lichy program, lichy podręcznik i dobry nauczyciel to kombinacja lepsza niż dobry program, dobry podręcznik i zły nauczyciel. Szkoła polska musi mieć nauczycielstwo złożone z jednostek doborowych, stojące na wysokim poziomie umysłowym i etycznym. [...] Zawód nauczycielski nie powinien być zbyt łatwy do osiągnięcia – tak, iż by istotnie tylko ludzie powołani do niego i uzdolnieni garnęli się w jego szeregi”¹. Stwierdzenie to jest uniwersalne i ponadczasowe, aktualne w każdej epoce: przed, po i w trakcie przeprowadzanych reform oświatowych. Szczególnego znaczenia nabiera również dzisiaj w dobie członkostwa z Unią Europejską w czasie, gdzie świat z pozoru w zasadzie nie ma granic.

W swoich rozważaniach teoretycznych eksponowanych w licznych publikacjach i w prowadzonych badaniach koncentruję się na kwestiach związanych z poszukiwaniem

¹ Za: B. Kulka, *Kształcenie dwukierunkowe nauczycieli – możliwe skutki pozytywne i negatywne* [w:] K. Sujasz-Lesz (red.), *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT 2008, s. 23.

wzorca i nowych ról, które powinien prezentować współczesny nauczyciel, wartościach oraz cechach charakteryzujących osobowość pedagoga. Nowe wyzwania i zadania stojące przed dzisiejszymi nauczycielami niezmiennie opieram jednak na uznanych w pedagogice wartościach. Przywołuję za J.W. Dawidem istotę duszy nauczycielstwa, na którą składają się m.in. takie cechy, jak miłość dusz ludzkich, potrzeba doskonałości, poczucie odpowiedzialności i obowiązku, wewnętrzna prawdziwość oraz moralna odwaga. Niezwykle ważna wciąż jest kontaktowość oraz żywość wyobraźni, instynkt rodzicielski, zdolność do wyrażania uczuć i nastawienie psychiki na zewnątrz. Nauczyciel powinien posiadać cechy umożliwiające mu wychowywanie i kształcenie innych. Należą do nich – przychylność dla wychowanków, rozumienie ich psychiki, potrzeba obcowania z ludźmi, cierpliwość, takt pedagogiczny, powinowactwo duchowe z dziećmi, respektowanie indywidualności, swoiste zdolności artystyczne².

Akcentując te wszystkie stwierdzenia i nie podważając ich aktualności, mocno podkreślam nowe cechy i umiejętności, które powinien posiadać nauczyciel. Świat zmienia się w błyskawicznym tempie i zmieniają się realia życia, dlatego zmianom musi ulegać edukacja i osoby za nią odpowiedzialne i ją tworzące. Współczesna szkoła nie może być „przechowalnią”, w której uczeń potrzebny jest jedynie do realizacji wyznaczonych celów edukacyjnych, osiągania określonych poziomów, punktów i zwycięstw w konkursach. Szkoła powinna być miejscem, w którym uczniowie będą mogli rozwijać swoje pasje, zainteresowania bez z góry narzuconego pręgięzera, ma być atrakcyjna zarówno dla ucznia, jak i jego rodziców, aby chcieli, by ich dziecko mogło korzystać z proponowanej oferty edukacyjnej.

W rzeczywistości szkoła często jest atrakcyjna tylko na zewnątrz – w folderach informacyjnych i podczas „dni otwartych”. Wówczas wszystko jest na najwyższym poziomie, prawidłowe, zachęcające i profesjonalne. W praktyce okazuje się jednak, że prowadzony public relations nie ma odniesienia do rzeczywistej oferty szkoły. W meandrach rzeczywistości szkolnej zagubiony jest nie tylko uczeń, ale i nauczyciel. Interesariusze szkoły: uczeń, rodzic, nauczyciel, niejednokrotnie są bezradni wobec odgórnie narzuconych celów i przyjętych założeń i realizowanej polityki oświatowej państwa. Zatem w takiej sytuacji znaczące jest to, jaki jest potencjał i predyspozycje współczesnego nauczyciela.

Profesjonalne i pełne przygotowanie do pracy w zawodzie nauczyciela musi być kompatybilne z nieustannie zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi.

² Za. W. Okoń, *Osobowość nauczyciela*, Warszawa: PZWS 1962, tu: rozprawy J. W. Dawida, Z. Mysłakowskiego, S. Szumana, M. Kreutza, S. Baleya.

Obecnie wobec nauczycieli stawiane są bardzo wysokie wymagania, niejednokrotnie trudne do spełnienia. W dużym stopniu przyczyniła się do tego stanu rzeczy transformacja ustrojowa, ogromny przyrost informacji i niespotykane dotąd tempo przemian, które wzmocniły wartość wykształcenia na rynku pracy i sprawiły, że jego jakość stała się jednym z priorytetów współczesnej edukacji. W związku z powyższym największym wyzwaniem cywilizacyjnym staje się jakość kształcenia nauczycieli, dająca fundament dla sprostania wymogom współczesnego świata. Kwestie te podjęte zostały przeze mnie m.in. w publikacji *Jakość przygotowania zawodowego nauczycieli w świetle badań empirycznych* (zob. Zał. 3. II. B.), która zawiera wyniki badań prowadzonych wśród nauczycieli z powiatu ostrowieckiego i ich opinii o jakości oferty doskonalenia i doksztalcenia w której uczestniczyli. Uzyskane wyniki dowiodły, iż nauczyciele nie są do końca przekonani o wysokim poziomie kształcenia w zakresie nabywania dodatkowych kwalifikacji. Ponadto analiza zebranego materiału badawczego pozwala na rekomendację, iż w zakresie przygotowania zawodowego współczesnego nauczyciela wymagana jest konieczność wyposażenia go w wysoką jakość proponowanej oferty szkoleniowej, która umożliwi pozyskanie kwalifikacji do profesjonalnego nauczania drugiego przedmiotu. Dopełnieniem powyższej kwestii jest kolejna moja publikacja *Kursy, szkolenia i warsztaty dla nauczyciela – wymóg czasów współczesnych* (zob. Zał. 3, II B).

W moich publikacjach uwypuklam kwestie postaw nauczycieli, którzy nie mogą pozostać obojętni na dokonujące się przemiany społeczne. Współczesna rzeczywistość w której funkcjonuje uczeń, jest nieprzewidywalna, pełna zagrożeń i problemów o charakterze globalnym. A cechą charakterystyczną środowiska, w którym wzrasta młody człowiek, jest zmienność obejmująca wszystkie aspekty życia społecznego i kontestowanie utrwalonych przez wieki wartości aksjologicznych. Nieustannie wzrasta przemoc, radykalnie dewaluują się wartości życia ludzkiego, pojawia się zagubienie i brak autorytetów, na których można by się oprzeć. Sytuacja taka generuje konflikty wychowawcze związane między innymi z kryzysem tożsamości, niekorzystnymi relacjami społecznymi oraz brakiem oparcia w domu rodzinnym. A zatem istotne jest, by szkoła a priori, jako miejsce sprzyjające wszechstronnemu rozwojowi każdego ucznia, dysponowała takim potencjałem kadry pedagogicznej, którą wyróżniać będzie talent i dusza nauczycielska w codziennej pracy z uczniem.

4.4. Charakterystyka pozostałych zainteresowań i osiągnięć naukowo-badawczych

4.4.1. Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna

Drugi obszar moich zainteresowań dotyczy edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, co ma ścisły związek z posiadanymi przeze mnie kwalifikacjami i doświadczeniami zawodowymi. Od wielu lat koncentrowałam się na istocie kształcenia zintegrowanego zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym, a w dobie transformacji ustrojowej moją uwagę przykuwa kwestia edukacji ekologicznej, regionalnej i europejskiej, tak w aspekcie wczesnoszkolnym, jak i przedszkolnym. Te trzy sfery uważam za pokrewne, gdyż są one komponentami szeroko pojmowanej edukacji patriotycznej. W dzisiejszych czasach nie sposób bowiem mówić o ojczyźnie bez uwzględniania kontekstu europejskiego. Jesteśmy częścią Europy bardziej niż kiedykolwiek i uczymy się bycia w takiej Europie od najmłodszych lat.

Zagadnieniom tym poświęciłam między innymi monografię *Edukacja regionalna w przedszkolu i klasach młodszych szkoły podstawowej* (zob. Zał. 3. II. B.), która była przedmiotem recenzji opublikowanej w czasopiśmie naukowym³.

Tematykę wychowania i kształcenia w przedszkolu i klasach początkowych zawarłam w 42 artykułach naukowych (zob. Zał. 3. II. B.).

Ponadto w swoich badaniach poddawałam analizie i ocenie ofertę metodyczną (podręczniki, zeszyty ćwiczeń różnych wydawnictw) do edukacji zintegrowanej w zakresie zawartych treści o tematyce europejskiej („unijnej”). Analiza statystyczna materiału pozwoliła na sformułowanie wniosku, zgodnie z którym zagadnienia dotyczące Europy i integracji europejskiej zawarte w podręcznikach dla klas I–III są niewystarczające, nie wychodzą naprzeciw wyzwaniom i potrzebom czasów współczesnych. Stąd konstatacja, iż powinny one zostać rozszerzone, tak aby odpowiadały wymaganiom współczesnej edukacji, poszerzały wiedzę uczniów na temat Europy i zachodzących zmian. Należy przy tym mieć świadomość, że głównym celem edukacji XXI wieku w Polsce jest zarówno wychowanie Polaka, ale jednocześnie Europejczyka, człowieka wykształconego w duchu europejskim, umiającego pogodzić miłość do swego kraju z szacunkiem dla innych narodów, odpowiedzialnego za przyszłość swego regionu, ojczyzny, kontynentu i całej planety, potrafiącego akcentować własną tożsamość oraz odrębność. Świadomość europejska – zasadnicza dla budowania nowej Europy, może rozwinąć się jedynie przy pełnym

³P. Kowolik, *Recenzja książki: Lidia Pawelec, Edukacja regionalna w przedszkolu i klasach młodszych szkoły podstawowej*, „Nauczyciel i Szkoła” 2007, nr 1–2 (34–35), s. 268–271. ISSN 1426-9899.

zaangażowaniu wszystkich stron uczestniczących w procesie edukacyjnym: nauczycieli, uczniów i rodziców. Rozumiejąc konieczność edukacji w obszarze treści związanych z Europą, nie można jednak zapominać o własnych narodowych korzeniach. Wyniki badań opublikowane zostały w pracy pt. *Tematyka europejska w wybranych podręcznikach klas I–III szkoły podstawowej*.

Kolejną kwestią istotną w kształceniu zintegrowanym jest edukacja ekologiczna. Kształtowanie postaw ekologicznych należy rozpocząć od najbliższego otoczenia, z czasem zasięg ten będzie coraz szerszy. Zagadnienia dotyczące ekologii na tym etapie edukacji poruszane są m.in. w publikacjach: *Ekologia w terenie – logistyka edukacji ekologicznej na etapie szkoły podstawowej*, *Logistyka segregacji (śmieci) – edukacja ekologiczna dzieci w wieku szkolnym*, *Logistyka edukacji ekologicznej, czyli jak planować skuteczną edukację ekologiczną na etapie wczesnoszkolnym* (zob. Zał. 3. II. B.). Praca na stanowisku nauczyciela akademickiego i pełniona funkcja opiekuna praktyk pedagogicznych umożliwiły mi obserwację organizowanego procesu edukacyjnego nakierowanego na realizację treści z edukacji ekologicznej, regionalnej i europejskiej w przedszkolach i szkole podstawowej na etapie wczesnoszkolnym. Poczynione spostrzeżenia nie napawają optymizmem, bowiem dominujące metody stosowane przez nauczycieli koncentrują się wokół transmisji wiedzy, podawania gotowych rozwiązań i nie skłaniają uczniów do potrzeby uczenia się jako sposobu zaspakajania naturalnej ciekawości świata, a więc umiejętności formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa, przeżywania, eksperymentowania, wyszukiwania wiedzy z różnych źródeł, dyskutowania.

Rolą szkoły i nauczyciela jest nie tylko stworzenie warunków do zdobycia wiedzy, ale także kształtowanie odpowiedzialności za własne postępowanie i wyposażenie w zdolność właściwego gospodarowania zasobami przyrody i zgodnego z nią współżycia. Uczeń jest w stanie zrealizować założone cele edukacji ekologicznej, jeśli będzie miał możliwość twórczego odkrywania, poznawania i rozumienia zasad funkcjonowania otaczającego świata oraz możliwość praktycznego reagowania na problemy rzeczywistości. Tylko wtedy zdobyta wiedza ekologiczna nie będzie stanowić zbioru luźnych faktów.

W moich publikacjach również wielokrotnie powraca zagadnienie integracji treści w klasach I–III. Łączy się ono z moimi zainteresowaniami pedeutologicznymi, gdyż to właśnie integralny system nauczania odbiera nauczycielowi rangę jedyne źródła wiedzy na rzecz samodzielnego poszukiwania, selekcjonowania, gromadzenia wiedzy oraz tworzenia sytuacji sprzyjających uczeniu się. Nauczycielowi obecnie przypisuje się nową rolę – przewodnika, inicjatora, kreatora – a zatem osoby, która stwarza okazje do samodzielnego

doświadczenia, przeżywania i poszukiwania. Rodzi to konieczność odejścia od tradycyjnego systemu nauczania opartego na dominacji nauczyciela na rzecz wykorzystania zestawu metod opartych na samodzielnym zdobywaniu wiedzy, waloryzacyjnych: impresyjnych i ekspresyjnych, co sprzyjać będzie budowaniu poczucia odpowiedzialności ucznia za osiągnięte przez niego efekty w procesie uczenia się. W swoich rozważaniach badawczych skoncentrowanych na wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej nie pomijam kwestii instytucji: rodziny i szkoły, które w dużej mierze implikują skuteczność realizowanej polityki oświatowej państwa. Swoje spostrzeżenia, konstatacje z powyższego zakresu ujęłam m.in. w następujących publikacjach (zob. Zał. 3 II B a, b):

1. **Lidia Pawelec**, *Internet – kreatywne narzędzie wspomagania edukacji na etapie wczesnoszkolnym* „Nauczanie Początkowe” 2/2015/2016, s. 7–16.
ISSN 0239-7579
2. **Lidia Pawelec**, *Instytucjonalne rozwiązywanie problemu dziecka z syndromem eurosieroctwa*, „Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy” nr 5(3)/2015, s. 93–104. ISSN 2082-8411
3. **Lidia Pawelec** (2005), *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna – retrospektywny przegląd różnych koncepcji*, w: *Uczeń we współczesnej szkole. Problemy reformy edukacji wczesnoszkolnej*, pod red. Z. Ratajka, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce, s. 61–72.
ISBN 83-7133-293-9
4. **Lidia Pawelec** (2013), *Nauczyciel XXI wieku wprowadzający dziecko w świat kultury*, w: *Dziecko w kulturze współczesnego świata*, red. Ewa Jagiełło, Ewa Jówko, Elpil – Jarosław Pilch, Siedlce, s. 243–263.
ISBN 978-83-936635-2-1
5. **Lidia Pawelec** (2009), *Tematyka europejska w wybranych podręcznikach klas I–III szkoły podstawowej*, w: *Súčasnosť a budúcnosť preprimárnej edukácie*, red. Mariá Podhajecká, Monika Miňová, Vilasta Gmitrová, Prešov, s. 211–217.
ISBN 978-80-555-0006-5
6. **Lidia Pawelec**, Marian Kopczewski (2015), *Sposoby realizacji treści z zakresu wychowania patriotycznego w klasach I-III*, w: *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem*, red. Marian Kopczewski, Anna Kurkiewicz, Stanisław Mikołajczak, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań, s. 91–103.
ISBN 978-83-65096–17-3
7. **Lidia Pawelec**, *Aktywność fizyczna dzieci w wieku przedszkolnym*, Ostrowiec „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis”, 9(1)/2017.
ISSN 1506-2864
8. **Lidia Pawelec**, *Dziecko w wieku przedszkolnym jako użytkownik urządzeń mobilnych (telefon, tablet, smartfon)* „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis”, 10(2)/2017.
ISSN 1506-2864

Artykuły publikowane w czasopismach i rozdziały w monografiach poświęcone procesowi wychowania i roli, jaką odgrywa w nim rodzina, zaimplementowane są naukową potrzebą dzielenia się własnymi doświadczeniami i wnioskami oraz budowania świadomości na temat rangi środowiska rodzinnego w konstytuowaniu pełnej osobowości człowieka. Główną ideą tych tekstów jest zwrócenie uwagi na to, jak procesy globalizacji, informatyzacji i postępującego konsumpcjonizmu wpływają na życie dziecka i funkcjonowanie współczesnej rodziny.

Interesujące mnie kwestie to także realizowana polityka oświatowa w państwie, skuteczność wdrażanych reform programowych i strukturalnych. Są to ważne zagadnienia z naukowego punktu widzenia, bowiem wyznaczają potrzebą modyfikacji kształcenia akademickiego do nowych wyzwań i oczekiwań rynku. Wiele razy podejmowałam więc problematykę z zakresu reformy systemu oświaty i jej skutków, akcentując znaczenie zmiany w krystalizowaniu się struktur obecnego systemu edukacji (zob. Zał. 3. II. B.).

Konkludując, wszystkie publikacje składające się na mój dorobek naukowy związane są z pedeutologią, historią oświaty i wychowania, wychowaniem przedszkolnym i edukacją wczesnoszkolną. Dorobek naukowy obejmuje: 5 publikacji książkowych (3 w języku polskim i 2 w języku obcym), 116 rozdziałów w monografiach opublikowanych w języku polskim (106) i obcym (10), 47 artykułów naukowych w czasopismach, 42 prace popularnonaukowe i inne (recenzje, streszczenia, hasła encyklopedyczne) oraz redakcję/współredakcję 5 publikacji wieloautorskich w języku polskim i 6 czasopism o zasięgu krajowym. (zob. Zał. 3. II. B-1).

Dla mojego rozwoju zawodowego niezwykle istotny jest udział w licznych konferencjach naukowych (krajowych i międzynarodowych), na których prezentowałam zagadnienia związane z prowadzonymi badaniami i zainteresowaniami naukowymi (zob. Zał. 3. II. I). Czynny udział w konferencjach dowodzi mojego aktywnego zaangażowania w pracę naukową. Wielokrotnie byłam zapraszana do komitetu organizacyjnego (9) i komitetu naukowego konferencji (10) (zob. Zał. 2). Zorganizowałam m.in. Międzynarodową Konferencję Naukową nt. *Wychowanie u źródeł*, w której udział wzięli wybitni pedagodzy z Polski i z zagranicy. Jestem również organizatorem cyklicznie odbywającej się Międzynarodowej Konferencji Studenckich Kół Naukowych *Childhood space – przestrzeń dzieciństwa*, w której biorący udział studenci UJK, STSW przygotowani są przeze mnie do wystąpień. Wspieram ich także w opracowaniu materiałów do publikacji (zob. Zał. 3. II. B.).

Systematycznie angażuję się w pracę organizacyjną na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach. Pełnię funkcję instytutowego opiekuna praktyk studenckich. W zakresie moich czynności między innymi przygotowuję i prowadzę niezbędną

dokumentację potwierdzającą prawidłowość realizacji praktyk pedagogicznych. Z kolei w Wyższej Szkole Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim pełniłam funkcję kierownika studiów podyplomowych, co wymagało ode mnie wielu zdolności organizacyjnych związanych między innymi z rekrutacją, organizacją zajęć, nadzorem nad prawidłowością prowadzonej dokumentacji przebiegu studiów oraz monitorowaniem jakości kształcenia.

Posiadam bogate doświadczenie dydaktyczne. Byłam promotorem ok. 300 prac magisterskich i licencjackich na kierunku edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z terapią, edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim, edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z rewalidacją. Pensum dydaktyczne realizuję w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym – kierunek pedagogika, w Instytucie Edukacji Szkolnej prowadząc wykłady, ćwiczenia i seminaria.

Jestem autorką niemal 20 haseł w słownikach i leksykonach (zob. Zał. 3. II. B.). Dodatkowo prowadzę inną działalność naukową ważną z perspektywy rozwoju pedagogiki i podejmowanych przeze mnie kwestii naukowych. W jej ramach opublikowałam cykl artykułów w lokalnej prasie poświęconych tradycjom świątecznym. Problematyka ta koreluje z moimi zainteresowaniami osobistymi i naukowymi. Tradycje, zwłaszcza te regionalne, związane z najbliższym dla człowieka środowiskiem, uważam za istotny element wychowania patriotycznego.

Systematycznie publikuję na łamach czasopism pedagogicznych wydawanych w Polsce, jak również poza granicami kraju. (m.in. „Nauczyciel i Szkoła” „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J – Paedagogia-Psychologia” „Acta Scientifica Ostroviensis. Sectio A, Nauki Humanistyczne, Społeczne Techniczne”, „Biuletyn Historii Wychowania” „Nauczanie Początkowe” „Społeczeństwo i Edukacja”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” „Studium Vilnense A”, „Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія”, „Освіта Донбасу”). Należę do różnych organizacji i towarzystw o zasięgu krajowym i międzynarodowym, między innymi do Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego OMEP oraz Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych.

Za swoją działalność dydaktyczną i naukową zostałam nagrodzona m.in. Srebrnym Medalem Zasługi za długoletnią służbę w oświacie i dyplomem uznania za współpracę z Uniwersytetem Humanistyczno-Przyrodniczym w Siedlcach.